

УДК 377.3:[640.412+640.43] – 057.21:005.336.2 – 027.561]:339.94

Світлана Кравець, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
лабораторії дистанційного професійного навчання
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, м. Київ

ТРАНСФОРМАЦІЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО СЕРВІСУ В УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

У статті заявлено про необхідність трансформації структури та змісту ключових компетентностей майбутніх фахівців готельно-ресторанного сервісу в умовах інтернаціоналізації. На основі вивчення досвіду зарубіжних країн та аналізу змісту ключових компетентностей у стандартах професійної (професійно-технічної) освіти з професій готельно-ресторанної галузі виявлено потребу у їх розширенні та поглибленні з орієнтацією на формування в здобувачів освіти тих знань, умінь, навичок, особистих якостей, які сьогодні визначаються тенденціями зближення національних освітніх систем та євроінтеграційного розвитку економіки.

Ключові слова: інтернаціоналізація, професійна (професійно-технічна) освіта, ключові компетентності, майбутні фахівці готельно-ресторанного сервісу, стандарти професійної (професійно-технічної) освіти.

Табл. 1. Літ. 8.

Svitlana Kravets, Ph.D. (Pedagogy), Senior Research Officer of the
Laboratory of Distance Professional Training at the
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv

TRANSFORMING OF CORE COMPETENCIES OF FUTURE HOSPITALITY SPECIALISTS UNDER THE CONDITIONS OF INTERNATIONALIZATION

The process of integrating the national economy into European Economic Area is characterized by structural and content transformations of market relations in the hospitality industry that actualizes the need to reconsider the content of professional training of future hospitality specialists in view of innovative professional performance.

In the paper, it has been specified that the internationalization processes cause the need to transform the structure and the content of the undergraduates' core competencies in professional (vocational) education.

Foreign experience in implementing core competencies into the content of education proves their extended classification that practically integrates theoretical knowledge and understanding, their practical and mobile application in professional activity, life values.

Based on the analysis of the list and the content of core competencies in the standards of professional (vocational) education on hospitality careers, it has been identified that there appears to be the need to extend or deepen them toward forming the undergraduates' knowledge, abilities, skills, personal traits that today are defined by the trends in adjusting the national education systems and economy development under the conditions of European integration.

It has been generalized that the processes of updating the content of the standards of professional (vocational) education should be based on the actual needs of the modern labour market. When defining the list and the content of core competencies of future highly qualified specialists, it is necessary to use foreign experience in order to adjust the national professional education to high indicators of professional education and training quality confirmed in the world. For future hospitality specialists, the content of core competencies should be transformed in accordance with the national cultural traditions and innovative trends in the restaurant industry development, while coordinating with legal documents and regulatory acts that currently regulate functioning of the professional (vocational) education system.

Keywords: internationalization, professional (vocational) education, core competencies, future hospitality specialists, standards of professional (vocational) education.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна продовжує рухатися в напрямі глибоких і структурних реформ, спрямованих на формування позитивних тенденцій в економіці, зокрема на розвиток ділового та інвестиційного клімату і розбудову інфраструктури усіх галузей виробництва згідно з європейськими нормами. За

таких обставин очевидними є структурні і змістові перетворення ринкових відносин у сфері послуг, що характеризуються створенням інноваційно-активних готельно-ресторанних підприємств, виникненням нових форм організації праці, нових особливостей управління персоналом, розширенням функцій працівників тощо. У

зв'язку з цим важливого значення набуває підготовленість майбутніх фахівців готельно-ресторанної галузі до здійснення інноваційної професійної діяльності, якісний рівень виконання якої забезпечує особисту конкурентоздатність працівника на вітчизняному й міжнародному ринках праці, а відтак, – і розвиток національної економіки.

Питання щодо вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг є актуальним і в умовах інтернаціоналізації професійної освіти, ознаки розвитку якої передбачають: підготовку майбутніх фахівців з навичками у сфері міжнародної співпраці, підвищення рівня їхньої комунікації, підвищення толерантності у суспільстві тощо.

Сьогодні європейське суспільство та економіка вбачають у професійній (професійно-технічній) освіті подвійну мету, а саме: підвищення показників працевлаштування випускників та економічне зростання країни. На вимогу часу сучасний випускник має бути здатним адаптуватися до нових подій та справлятися зі змінами, що зумовлені глобалізацією суспільства.

У контексті сказаного розуміємо, що процес інтеграції національної економіки в європейський простір є взаємозалежним із сучасними реформами освітніх систем, зокрема і системи професійної (професійно-технічної) освіти.

У змісті Брюгського комюніке про зміцнення європейського співробітництва у сфері професійної освіти та навчання на період 2011 – 2020 рр. зазначено, що виникає потреба в наданні випускнику можливості набутти знання, уміння й навички (компетентності), що є не тільки професійними. Це ширші компетентності – ключові – важливі для успішного життя, тому повинні бути створені умови для засвоєння цих компетентностей у професійній освіті [8].

Ми визначаємо цю точку зору особливо важливою у підготовці майбутніх фахівців готельно-ресторанної галузі, оскільки постійне оновлення сфери послуг вимагає вмілого використання майбутнім фахівцем набутих у освітньому процесі ключових компетентностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти формування ключових компетентностей майбутніх фахівців висвітлюються вітчизняними та зарубіжними науковцями у контексті вивчення компетентнісного підходу в цілому, зокрема у працях: В. Байденко, Е. Зеєра, І. Зимньої, В. Кременя, В. Лозовецької, П. Лузана, Л. Лук'янової, Н. Ничкало, О. Овчарук, Д. Равена, В. Радкевич, Л. Сушенцевої, А. Хуторського, В. Ягупова та ін.

Серед дисертаційних досліджень, спрямованих на вирішення питань розвитку ключових компетентностей майбутніх фахівців конкретної галузі, визначаємо ті, що присвячені формуванню: ключових компетентностей майбутніх фахівців ресторанного сервісу (С. Кравець); професійно значущих якостей майбутніх молодших спеціалістів (М. Лобур); комунікативних умінь майбутніх менеджерів туризму (І. Щоголева), професійної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів сфери обслуговування (І. Магійків) та ін.

Однак, не спростовуючи важливість наукових досліджень учених у теоретичному та практичному значеннях, варто розуміти, що процеси інтернаціоналізації в політичному, економічному та освітньому просторі нині чітко пред'являють нові критерії до якості освіти, відповідність яким передбачає швидкі зміни у змісті професійної підготовки майбутніх фахівців, у процесах формування професійних компетентностей (створення і впровадження нових знань, умінь та навичок) та розвитку тих ключових компетентностей, що відповідають європейським цінностям.

Мета статті – здійснити аналіз впливу соціально-економічних процесів інтернаціоналізації на трансформацію структури та змісту ключових компетентностей майбутніх фахівців готельно-ресторанного сервісу.

Виклад основного матеріалу. Зростаюча *інтернаціоналізація* соціально-економічних процесів посилює тенденцію до вирівнювання освітніх систем у відповідності до міжнародних стандартів. Переважна більшість європейських країн у розвитку системи професійної освіти визнають цілеспрямований перехід до професійних стандартів, що ґрунтуються на результатах діяльності, та системного опису кваліфікацій в термінах професійних та ключових компетентностей.

До прикладу, у концепції “інтегрованого розвитку компетентності”, розробленої шведськими й американськими вченими, у структурі компетентності фахівця інтегруються інтелектуальні, моральні, соціальні, естетичні, політичні знання та уміння [2, 194].

У наукових дослідженнях О. Овчарук [3] представлено ґрунтовний аналіз підходів до класифікації ключових компетентностей у зарубіжних країнах; їх узагальнення у табл. 1 може слугувати основою для оновлення структури та змісту ключових компетентностей майбутніх фахівців готельно-ресторанного сервісу в умовах інтернаціоналізації освіти й економіки.

**ТРАНСФОРМАЦІЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО СЕРВІСУ В УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ**

Таблиця 1.

Класифікації ключових компетентностей у зарубіжних країнах

№ з/п	Класифікація ключових компетентностей	Країна
1.	Інтелектуальні знання; знання, які можна застосувати у певних ситуаціях; навчальна компетентність; методологічні або інструментальні компетентності; соціальна компетентність; ціннісні орієнтації.	Німеччина
2.	Предметна компетентність; особистісна компетентність; соціальна компетентність та здатність спілкуватися; методологічна компетентність.	Австрія
3.	Соціальні компетентності; позитивне ставлення; здатність діяти та думати самостійно; мотиваційні компетентності; ментальна рухливість; функціональні компетентності.	Бельгія
4.	Пізнавальна компетентність (знання та навички); уміння оперувати в умовах змін та вмотивованість; соціальна компетентність; особистісні компетентності; творчі компетентності; педагогічні та комунікативні компетентності; адміністративні компетентності; стратегічні компетентності; уміння діяти паралельно в різних напрямках.	Фінляндія
5.	Змістовні компетентності (яких набувають переважно в школі і що спрямовані на вироблення індивідуальності здатності здійснювати різні типи робіт); компетентності, важливі для здійснення майбутньої кар'єри (навички менеджменту); компетентності для ефективного набуття нових здібностей (академічні компетентності, аналітичні здібності та навички, творче й критичне мислення, здатність до навчання, уміння концентруватися, письмові й усні навички).	Нідерланди

Вивчення практики професійної освіти і навчання кваліфікованих робітників у профільних ліцеях, технікумах і базових професійних школах Польщі засвідчує пріоритетність формування в учнів/студентів самостійності та відповідальності, що водночас утворює здатність особи до навчання упродовж життя, самоосвіти і самовдосконалення.

На основі аналізу досвіду зарубіжних країн щодо включення ключових компетентностей до змісту освіти вбачаємо їх розширену класифікацію, яка за суттю інтегрує теоретичні знання й розуміння, здатність знати й розуміти; практичне та мобільне застосування знань у майбутній діяльності (знання, як діяти); знання, як бути (цінності як невід'ємна складова способів сприйняття життєвих ситуацій в інших соціальних контекстах).

Сьогодні в Україні запровадження компетентнісно-орієнтованого підходу в аспекті покращення якості професійної (професійно-технічної) освіти вбачаємо у меті цієї системи, визначеної ст. 15 Закону України "Про освіту": "формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності і перспектив кар'єрного зростання впродовж життя" [5].

Задля реалізації мети професійної (професійно-технічної) освіти та на виконання завдань державних програм щодо реформування національної освіти, нині в Україні розгорнуто масштабну роботу щодо перегляду структури та оновлення змісту стандартів професійної (професійно-технічної) освіти. Так, у 2017 р. розроблено і затверджено 61 стандарт професійної (професійно-технічної) освіти (накази МОН України № 1465 від 13.11.2017 р., №1651 від 22.12.2017 р., №1691 від 27.12.2017 р.). У переліку цих стандартів для нас важливо проаналізувати зміст ключових компетентностей у стандартах з професій сфери послуг.

Так, у стандарті з професії "Агент з організації туризму" (код 4221) у розділі "Загальні положення" ключові компетентності – це загальні здібності й уміння (психологічні, когнітивні, соціально-особистісні, інформаційні, комунікативні), що дають змогу особі розуміти ситуацію, досягати успіху в особистісному і професійному житті, набувати соціальної самостійності та забезпечують ефективну професійну й міжособистісну взаємодію (набуваються впродовж всього терміну навчання поза робочим навчальним планом). У переліку ключових компетентностей майбутніх агентів з організації туризму визначено такі: оперативність в прийнятті правильних рішень у позаштатних ситуаціях під час роботи;

ТРАНСФОРМАЦІЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО СЕРВІСУ В УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

здатність відповідально ставитись до професійної діяльності; знання професійної лексики та термінології; здатність діяти в нестандартних ситуаціях; здатність працювати в команді; дотримання професійної етики; запобігання конфліктних ситуацій [7]. За умови опанування майбутніми агентами з організації туризму ключовими компетентностями поза робочим навчальним планом розуміємо, що ключові компетентності не означені у стандарті як результати навчання. Водночас, деякі із заявлених ключових компетентностей (психологічні, соціально-особистісні, інформаційні, комунікативні) включені до змісту загальнопрофесійних компетентностей.

У цьому контексті дискусійними постають питання: по-перше, щодо виокремлення загальнопрофесійних і ключових груп компетентностей, якщо у тлумаченні їх суті однаково йдеться про загальні знання, уміння, здібності; по-друге, у Національній рамці кваліфікацій зазначено, що результати навчання – це компетентності (знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості), які набуває та/або здатна продемонструвати особа після завершення навчання [4]. У такому разі, якщо у стандарті з професії визначені певні групи компетентностей, то вони у процесі професійної підготовки мають формуватися, розвиватися і оцінюватись як результати навчання, в іншому разі ми не можемо стверджувати, що особа набула ключових компетентностей поза робочим планом, не визначивши рівень їх сформованості методами оцінювання.

Сьогодні у закладах професійної (професійно-технічної) освіти здійснюється підготовка кваліфікованих робітників за професією “Майстер ресторанного обслуговування” (код 5812), (наказ МОН України № 1494 від 28.10.2013 р.). Стандарт цієї професії інтегрує у своєму змісті обов’язки офіціанта, бармена/буфетника, адміністратора залу (метроделя). Ключові компетентності, необхідні майбутньому робітнику для ефективного здійснення професійної діяльності, закладені у змісті навчальної програми з предмета “Основи психології, етики й етикету” цього стандарту. Структурно ці компетентності характеризуються як комунікативні, психологічні та соціальні. Відтак розуміємо, що вони є обов’язковими для розвитку чи формування й підлягають оцінюванню.

На основі аналізу переліку і змісту ключових компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг очевидно є потреба у їх розширенні чи поглибленні з орієнтацією на

формування в здобувачів освіти тих знань, умінь, навичок, особистих якостей, які сьогодні визначаються тенденціями зближення національних освітніх систем та євроінтеграційного розвитку економіки.

За таких обставин в оновленні змісту професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанного сервісу можна брати за основу перелік ключових компетентностей, який представлений у Законі України “Про освіту” [5] для досягнення мети повної загальної середньої освіти. Враховуючи те, що вимоги до освітнього рівня здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти передбачають як базову, так і повну (профільну) середню освіту, розуміємо, що на ряду із досягненням мети професійної (професійно-технічної) освіти щодо формування і розвитку професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, перед закладами (професійно-технічної) освіти у частині забезпечення конкурентоздатності випускників на ринку праці та мобільності і перспектив кар’єрного зростання впродовж життя постає завдання розвитку і ключових компетентностей, їх професійно-орієнтованого спрямування.

До числа тих ключових компетентностей, які вже сьогодні закладені до змісту стандартів професійної (професійно-технічної) освіти й розвиваються у процесі професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників готельно-ресторанної галузі, необхідно включити й такі: здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; компетентності у галузі техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності, культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність [5].

На основі вивчення досвіду зарубіжних країн щодо класифікації ключових компетентностей, важливими у нашому баченні для майбутніх робітників готельно-ресторанної галузі є компетентності, необхідні для розвитку майбутньої кар’єри (навички менеджменту); стратегічні компетентності; уміння діяти паралельно в різних напрямках, здатність діяти та думати самостійно; мотиваційні компетентності.

Означені ключові компетентності у змісті професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників готельно-ресторанної галузі мають трансформуватись відповідно до специфіки галузі з обов’язковим включенням до освітніх програм

як результати навчання, з можливістю контролю їх розвитку й оцінювання рівнів сформованості.

У підтвердження думки звертаємось до змісту поки що проекту Закону України “Про професійну освіту” [6], у якому одним із завдань уже нині професійної (професійно-технічної) освіти є: формування та розвиток в осіб професійних та ключових компетентностей, необхідних для трудової діяльності за певною професією (групою професій), спеціальністю (ст. 3); у стандарті професійної (професійно-технічної) освіти ключові компетентності визначено окремою групою (ст. 33).

Висновки. Таким чином, процеси реформування національної системи професійної (професійно-технічної) освіти, зокрема у частині оновлення змісту стандартів професійної (професійно-технічної) освіти, мають ґрунтуватись на актуальних потребах сучасного ринку праці, що поступово й впевнено інтегрує до європейських економічних просторів. У визначенні переліку та змісту ключових компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників будь-якої галузі необхідно використовувати досвід зарубіжних країн з метою наближення національної професійної освіти до високих показників якості професійної освіти і навчання, утвердження як у світовому просторі. Зокрема, для майбутніх фахівців готельно-ресторанної галузі зміст ключових компетентностей має трансформуватись відповідно до національних культурних традицій та інноваційних тенденцій розвитку ресторанної індустрії на міжнародній арені, узгоджуючись водночас із законодавчими документами й нормативно-правовими актами, які нині регламентують функціонування системи професійної (професійно-технічної) освіти.

Перспективні напрями дослідження. Рішучі інноваційні дії держави щодо оновлення діючого законодавства (прийняття у перспективі Закону України “Про професійну (професійно-технічну) освіту”) передбачають якісне оновлення системи підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, що, у свою чергу, окреслить нові завдання щодо перегляду структури і змісту стандартів професійної (професійно-технічної) освіти. Відтак, перед науковцями й педагогами-практиками постане необхідність визначення й наповнення новим змістом таких ключових компетентностей майбутніх фахівців готельно-ресторанної сфери, які у професійній діяльності забезпечать перспективи їхнього кар’єрного зростання впродовж життя на основі цілеспрямованого використання професійних знань та особистого

потенціалу в інтересах самореалізації та на благо розвитку національної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Державний стандарт професійно-технічної освіти “Майстер ресторанного обслуговування”* / [Електронний ресурс] Наказ МОН України від 28.10.2013 р № 1494 // МОН України / Освіта / Проф.-тех. освіта: [офіц. веб-портал]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/derzhavni-standarti-navchalni-plani-ta-programi/zatverdzeni-standarti-profesijno-tehnicnoyi-osviti-2006-2016> – Назва з екрану.
2. Калінін В. О. *Особливості формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в новій мовній політиці* / В. О. Калінін // *Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами інноваційних освітніх технологій: Зб. наук. праць.* – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2004. – С. 193–196.
3. Овчарук О. В. *Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти* / О. В. Овчарук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/theory/381/> – Назва з екрану.
4. *Про затвердження Національної рамки кваліфікацій* [Електронний ресурс]: *Постанова Каб. Міністрів України від 23 листоп. 2011 р. № 1341* // *Законодавство / ВР України: офіц. веб-портал.* – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/> – Назва з екрана.
5. *Про освіту* [Електронний ресурс]: *Закон України від 05 вер. 2017 р. № 2145-VIII* // *Законодавство України / ВР України: [офіц. веб-портал].* – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page/> – Назва з екрана.
6. *Про професійну освіту* [Електронний ресурс]: *проект Закону України* // *Законодавство / ВР України: офіц. веб-портал.* – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60247. – Назва з екрана.
7. *Стандарт професійної (професійно-технічної) освіти “Агент з організації туризму”* / [Електронний ресурс] Наказ МОН України від 13.11.2017 р № 1465 // МОН України / Освіта / Проф.-тех. освіта: [офіц. веб-портал]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/derzhavni-standarti-navchalni-plani-ta-programi/zatverdzeni-standarti-profesijno-tehnicnoyi-osviti-2017> – Назва з екрану.
8. *The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training for the period 2011-2020 y. (7 December 2010).*

REFERENCES

1. Derzhavnyi standart profesiino-tekhnichnoi osvity "Maister restorannoho obsluhovuvannia" [The State Standard of Vocational Education "Restaurant Services Specialist"], the Decree of the Ministry of Education and Science of Ukraine No 1494 as of October 10, 2013. (2013). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesiino-tehnichna-osvita/derzhavni-standarti-navchalni-plani-ta-programi/zatverdzeni-standarti-profesiino-tehnichnoi-osviti-2006-2016>. [in Ukrainian].

2. Kalinin, V. O. (2004). *Osoblyvosti formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia inozemnoi movy v novii movnii politytsi* [Specificity in forming professional competency of future foreign language teacher in the new language policy]. Forming professional competency of future foreign language teacher by means of innovative educational technologies: the collection of scientific works. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, pp. 193–196. [in Ukrainian].

3. Ovcharuk, O. V. (2007). *Kompetentnosti yak kliuch do onovlennia zmistu osvity* [Competencies as the key for updating the content of education]. Retrieved from <http://osvita.ua/school/theory/381/>. [in Ukrainian].

4. *Pro osvitu* (2017). [About Education], the Law of Ukraine. Retrieved from <http://w1.c1.rada.gov.ua/>

[pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60247](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60247). [in Ukrainian].

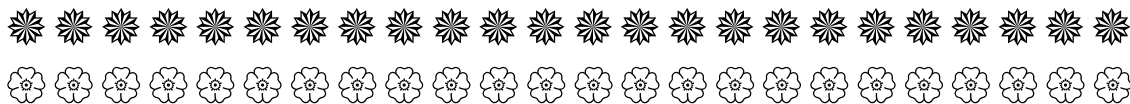
5. *Pro profesiinu osvitu* (2016). [About Vocational Education], the Draft of the Law of Ukraine. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60247. [in Ukrainian].

6. *Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ramky kvalifikatsii* [About the Adoption of the National Framework of Qualifications], the Regulation of the Cabinet of Ministers of Ukraine No 1341 as of November 23, 2011. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>. [in Ukrainian].

7. *Standart profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity "Ahent z orhanizatsii turyzmu"* [The Standard of Professional (Vocational) Education "Travel Agent"]. The Decree of the Ministry of Education and Science of Ukraine No 1465 as of November 13, 2017. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesiino-tehnichna-osvita/derzhavni-standarti-navchalni-plani-ta-programi/zatverdzeni-standarti-profesiino-tehnichnoi-osviti-2017>. [in Ukrainian].

8. *The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training for the period 2011–2020*. (2010). Retrieved from http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/vocational-policy/doc/brugescom_en.pdf. [in English].

Стаття надійшла до редакції 22.01.2018

"Вірте в себе! Вірте в свої здібності! Без скромної, але розумної впевненості у своїх силах, ви не зможете бути успішним чи щасливим".

*Норман Вінсент Пїл
американський письменник, богослов, священник*

"Між талантом і генієм різниця полягає в тому, що талант бачить аналогії між речами чи явищами, а геній аналогії між аналогіями".

*Генрік Ягодзінський
польський сатирик*

"Наше призначення не в тому, щоб намагатися ясно розгледіти те, що віддалене від нас і приховано в тумані, але в тому, щоб працювати над тим, що у нас під рукою".

*Шомас Карлейль
британський письменник, філософ*

